

Varde galge – og kvindelige tyves straf

Af H. K. Kristensen

Riberhus lensregnskaber 1605-06 har følgende indtægtspost under sagesald: »Opbaaren af Hans Jessen i Uglvig for det gods, som Karen Pers, Sonnich Hansen og Jens Hansen i Fordum tilhørte, som blev rettet for Varde for tyveri, og blev sat efter tingsvidnes lydelse for 40 dl. 12 sk.«.

Hans Jessen i Uglvig må være Kgl. majestæts delefoged i Skast herred, hvor trekløveret hørte til, da de opgives at bo i Forum (»Fordum«), Brøndum sogn. Men hvorfor blev de ikke henrettet ved Skast herreds ting? Måske har der ingen brugbar galge været på dette tidspunkt. Eller hvis der var en, havde den måske kun plads til een person. Men i Varde, hvor »trofæen for retfærdighed« var så bekendt, har man nok haft en sådan galge.

Jyske lov gjaldt endnu dengang. Efter den skulle kongen tildømmes en tyvs hovedlod, hvis der var stjålet for ½ marks værdi eller mere, og dommen da ikke var afsagt på mistanke (indicier).

Det havde været interessant, om det var oplyst, hvordan kvinden var blevet henrettet. Jyske lov og vore andre landskabslove havde ikke en så barbarisk bestemmelse om dette som visse stadsretter, f.eks. Riber ret, hvor det hedder: »Og når en kvinde fortjener at hænges for tyveri, skal hun for den kvindelige æres' skyld begraves levende«, hvilket ifølge Kinch praktiseredes ved, at hun begravedes levende under galgen med en balje over hovedet. Også i visse andre købstæder tales der om galge og balje. Riber ret og Tønder stadsret var udarbejdet på grundlag af lybsk og nordtysk ret og havde langt flere livs- og legemsstraffe end vore gamle danske landskabs-

love eller de bestemmelser, som forekom i de hjemmegroede stadsretter, der gjaldt i visse af vore købstæder. Det må dog siges, at hvis sagen kom for rådstueretten i Ribe, kunne der dømmes efter »Woris landtz loug« eller efter »wor danske loug«, som den også kaldtes. Det fremgår tydeligt af Ribe Rådstueprotokoller, der for få år siden blev udgivet ved Erik Kroman. Her nævnes en kvinde, Marine Sørensdatter, som 1598 havde sat ild på en gård i Ø. Vedsted, Ribe domsogn, og desuden stjålet 3½ alen væv (tøj). Rådet dømte hende til »att meste hindis hoffuitt effter woris danske loug, for hun wdi saa maade haffuer affbrend hans husz och gaardt och hindis hof-fuit att slaes paa gallien, forthi hun haffuer staallen och haffuer thet selff bekiendt«. Men det er altså kun de få tilfælde, der er nået op i rådstueretten.

Som nævnt har ingen af landskabslovene denne ripensiske særbestemmelse for kvindelige tyve. I landskabslovene er en tyv en tyv uden hensyn til køn, straffen er hængning i galge og gren.

Jyske lov nævner dog i 3. bog, stk. 100 en kvindelig tyv, idet det hedder: »Husbonden eller hustruen eller nogen anden mand i fælliget kan ikke ved tyveri forbryde mere end sin egen hovedlod og sin egen hals . . .« Straffen på sin hals kunne gælde »den hængtes lange hals«, dette er klart i denne forbindelse, men det kunne sandelig også være halshugning, hvad der dengang udførtes med sværd.

Dette benyttedes over for kvindelige tyve, hvor ikke stadsretten med den barbariske bestemmelse var herskende. Maren Pers var ikke borger, men ude fra herredet. At tyvstraffen herude praktiseredes således, at den mandlige tyv blev hængt og den kvindelige halshugget, illustreres tydeligt af Malmø tingbøger 1577-83 og 1588-90. Denne bys stadsret havde aldrig været præget af tysk ret, og på denne tid var dens bestemmelser for længe siden overtaget fra den københavnske stadsret. Tingbøgerne nævner en række mandlige tyve, der alle dømmes til galgen og »her uden for byen blev ophængt«, undtagen en, Anders Trommeslager, der havde begået falskneri, men bad om »at måtte nyde et sværd«, hvilket bevilgedes, så han blev halshugget ved galgen. Der nævnes kun tre kvinde-

Fig. 1. En kvinde hals-hugges. Akvarel i Nationalmus. af et kalkmaleri i Roskilde domkirke. Efter Troels-Lund. Den, der skulle henrettes, havde dog i reglen bind for øjnene og hænderne bundet på ryggen.

lige tyve i disse år, den ene var flygtet, de andre to, en tysk kvinde, Anne, og Johanne, Anders Berteils datter, blev begge dømt »fra livet til et sværd«.

På den måde ydede landet uden for stæderne med de strenge stadsretter sin tribut til kvindens »ære«. – Således kan der næppe være tvivl om, at Maren Pers blev halshugget, mens Sonnich og Jens Hansen blev hængt.

Alle kender vel ordsproget: »Tak du Gud, min søn, at du hænger i Varde galge og ej kom for Riber ret!« – Der var absolut grund til at udbryde: »Tak du Gud, min datter, at du blev rettet i Varde og ej kom for Riber ret!«

Noter

- ¹⁾ Dvs. man havde den opfattelse, at kvinden mistede sin ære (dyd), når nogen så hendes kønsdele. Kvinden bar dengang ikke bukser, og det var ganske utænkeligt, hun skulle vise sig blottet, selv om hun hang i den høje galge. Desuden var det den almindelige mining, at henrettelse ved et sværd ikke var nær så ærekrænkende som hængning.